

**UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ȘTIINȚE ȘI
TEHNOLOGIE DIN TÂRGU MUREȘ
ȘCOALA DOCTORALĂ DE LITERE, ȘTIINȚE UMANISTE ȘI APLICATE
DOMENIUL : FILOLOGIE**

TEZĂ DE DOCTORAT

Doctorand:

Cecilia- Elena PÎRVAN (CIOROIANU)

Conducător științific:

Prof. univ. dr. Iulian BOLDEA

TÂRGU MUREȘ

2019

**UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ȘTIINȚE ȘI
TEHNOLOGIE DIN TÂRGU MUREȘ
ȘCOALA DOCTORALĂ DE LITERE, ȘTIINȚE UMANISTE ȘI APLICATE
DOMENIUL : FILOLOGIE**

**HERMENEUTICA EZOTERICULUI
ÎN CRITICA LITERARĂ ROMÂNEASCĂ
REZUMAT**

Doctorand:

Cecilia- Elena PÎRVAN (CIOROIANU)

Conducător științific:

Prof. univ. dr. Iulian BOLDEA

TÂRGU MUREȘ

2019

Cuprins:

ARGUMENT.....	7
I. DELIMITĂRI CONCEPTUALE.....	19
1.1. Ezoteric vs. Exoteric.....	19
1.2. Limite și vecinătăți conceptuale: mit, simbol, arhetip, enigmă.....	22
1.3. Ezotericul ca ideologie; doctrine ezoterice (kabbala, masoneria).....	24
1.4. Caracteristici ale limbajului ezoteric; coduri și strategii de comunicare.....	29
1.5. Ezoterismul și religia.....	31
1.6. Ezoterismul și literatura.....	39
II. HERMENEUTICA EZOTERICULUI ÎN CONTEXT EUROPEAN.....	41
2.1. Ezoterismul în antichitate (pitagorism, platonism, hermetism, gnosticism, neoplatonism).....	41
2.2. Ezoterismul în Renaștere (Dante, Pico della Mirandola, Cornelius Agrippa, Paracelsus).....	61
2.3. Ezoterismul în epoca modernă (Emmanuel Swedenborg, Anton Mesmer, Madame Blavatsky, Eliphas Lévi, René Guénon, Julius Evola, Rudolf Steiner).....	76
2.4. Ezoterismul în contemporaneitate (New Age, neo-păgânismul, Carlos Castaneda).....	91
2.5. Apărări și contestări ale hermeneuticii ezoterice (Harold Bloom și Umberto Eco).....	95
III. ÎNCEPUTURILE HERMENEUTICII EZOTERICE ÎN ROMÂNIA.....	101
3.1. Dimitrie Cantemir; I. Heliade-Rădulescu; Hașdeu și folcloristica românească din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.....	101
3.2. Un pionier al criticii ezoterice românești: Lucian Boz.....	112
3.3. G. Călinescu (<i>Opera lui Mihai Eminescu; universul poeziei</i>): începuturile influenței ezoterismului asupra discursului critic <i>mainstream</i>	122
3.4. Între literatură, mitologie și ezoterism: Mircea Eliade.....	132
IV. HERMENEUTICA EZOTERICĂ ÎN PERIOADA COMUNISTĂ.....	149
4.1. Integrarea hermeneuticii ezoterice în discursul criticii „canonice”.....	149
4.2. Disocieri (i): hermeneutică ezoterică vs. critică mitico-arhetipală.....	156
4.3. Disocieri (ii): hermeneutică ezoterică vs. Protocronism.....	171
V. CANONIZAREA CRITICII EZOTERICE ÎN ROMÂNIA.....	185
5.1. Vasile Lovinescu (<i>Al patrulea hagiâlăc; Creangă și creanga de aur</i>) – studiu de caz;.....	185

5.2. Alexandru Paleologu (<i>Treptele lumii sau calea către sine a lui Mihail Sadoveanu</i>) – studiu de caz.....	215
VI. AUTORI FAVORIȚI AI HERMENEUTICII EZOTERICE ÎN ROMÂNIA.....	231
6.1. Mihai Eminescu – studiu de caz.....	231
6.2. Mateiu I. Caragiale – studiu de caz.....	242
6.3. Ion Barbu – studiu de caz.....	253
VII. HERMENEUTICA EZOTERICĂ ÎN CRITICA ROMÂNEASCĂ POSTCOMUNISTĂ.....	265
7.1. Ștefan Borbély (<i>Mircea Eliade. Complexul gnostic</i>).....	265
7.2. Radu Cernătescu (<i>Literatura luciferică</i>).....	283
CONCLUZII.....	295
BIBLIOGRAFIE.....	305

REZUMAT

Constituind o categorie transliterară (culturală, în sensul larg al termenului), ezotericul a reprezentat dintotdeauna o tentație atât pentru creatori, cât și pentru exegeții lor. Numeroși autori, atât din literatura română cât și din cea universală, au recurs adesea, în operele lor, la diverse doctrine ezoterice, cu ajutorul cărora, au încercat să comunice mesaje oculte, inaccesibile neinițiaților. Acest fapt a determinat, în paralel, dezvoltarea unei metode de interpretare a textelor, pe care am numit-o *hermeneutica ezotericului*, constând în adoptarea și adaptarea unor elemente diverse de simbologie, hermeneutică biblică, ezoterism, mitologie, sau arhetipologie cu scopul de a înțelege mai bine textele literare.

Mai ales de-a lungul secolului al XX-lea, în literatura română s-a constituit o veritabilă tradiție a acestui gen de abordare, care în ciuda unor anumite exagerări, a condus la remarcabile rezultate în studiul literaturii. Cu toate acestea, fenomenul respectiv nu a fost până în momentul de față definit, cartografiat și evaluat într-o manieră sistematică.

În primul rând, am definit și descris *hermeneutica ezotericului*, ca formă specifică a criticii literare actuale, ca apoi să ne continuăm excursul cu cel de-al doilea obiectiv ce constă în investigarea evoluției hermeneuticii ezotericului în critica literară românească, apoi să evaluăm avantajele și limitele hermeneuticii ezoterice, ca metodă de interpretare a textelor literare.

Structurată în șapte capitole, cercetarea noastră doctorală va constitui primul demers sistematic și (cvasi) exhaustiv de cartografiere a hermeneuticii ezoterice ca orientare critică distinctă în literatura română. Prin dimensiunea interdisciplinară a cercetării noastre, vom evidenția o serie de conexiuni mai puțin explorate ale criticii cu mitologia, religia, filosofia, antropologia, ș.a; iar prin problematizarea comparativă a modului de interpretare a simbolurilor din operele literare, cercetarea de față va discuta și va ilustra în egală măsură asemănările, interferențele și deosebirile dintre *hermeneutica ezotericului* și alte orientări ale criticii contemporane, în primul rând mitocritica, critica tematist-fenomenologică și poetica imaginarului.

Primul capitol al cercetării se intitulează *Delimitări terminologice* și are rolul de delimita conceptele cheie ale cercetării noastre, evidențiind în egală măsură conținutul termenilor *ezoterism* și *hermeneutică*, rădăcinile lor mitologice, filosofice și religioase, precum și particularizarea hermeneuticii ezoterului ca metodă de interpretare *sui-generis*, bazată pe o anumită ”filosofie”, ca și pe o serie de premise semiotice arătând relația ei cu producerea și receptarea discursului literar.

Capitolul al doilea al cercetării intitulat *Hermeneutica ezoterului în context european*, va reprezenta o panoramare istorică a evoluției hermeneuticii ezoterului în contextul internațional, din Antichitate și până în prezent. Scopul capitolului este de a evidenția faptul că, prin amplitudinea lui, ezoterismul reprezintă o coordonată fundamentală a culturii occidentale, care, fie în mod direct, fie prin interferența pe care a avut-o asupra anumitor doctrine filosofice sau artistice, a modelat în profunzime maniera în care omul european a ajuns să scrie și să citească literatură.

Încă de la apariția și confirmarea sa ca specie dominantă a planetei, omul și-a manifestat mereu dorința de cunoaștere, și de a avea o explicație pentru evenimentele la care participa fără voia sa. La început a fost vorba de fenomenele stranie ale naturii la care strămoșii noștri asistau neputincioși și le puneau pe seama zeilor mai mult sau mai puțin îngăduitori. Lucrurile au evoluat, iar întrebările care se iveau au început să nu mai aibă răspunsuri atât de simple și să necesite ani de reflexie, studii și – de ce nu – experimente, pentru a înțelege cum se manifestă și care sunt regulile evoluției sau istoriei. Aceste experimente au inclus de-a lungul secolelor dansuri ritualice, exerciții yoga, controlul respirației, consumul de substanțe stupefiante, toxice sau psihotrope, folosirea energiei sexuale și nu în ultimul rând meditația.

Studiul nostru nu încearcă să găsească cheia misterelor ascunse ale omenirii pentru că ar fi inutil; în primul rând există o coordonată care nu ne-ar ajuta, anume Timpul și în al doilea rând pentru că au mai încercat și alții, fără succes însă. Că această cheie este încifrată în scrierile studiate, este posibil, dar piatra responsabilității sub care este ascunsă de adevărații zei ne-ar strivi, fără îndoială.

Al treilea capitol, *Începuturile hermeneuticii ezoterice în România* reconstituie geneza fenomenului în cultura românească, evidențiind premisele care au condus la înflorirea ezoterismului în critica literară din a doua jumătate a secolului al XX-lea.

Am arătat în capitolul anterior evoluția hermeneuticii ezoterice în istoria omenirii, așa cum este ea cunoscută și am reușit să parcurgem etapele istorice încercând o clasificare în funcție de evoluția umanității și observând cum influențează transformările diverselor epoci istorice literatura, filosofia sau discursul critic. Am plecat din zorii antichității de la Pitagora, pe care îl putem considera punctul de plecare în dorința noastră de a trasa cât mai corect această coordonată a culturii universale care este hermeneutica ezoterică. Am constatat că nu putem trasa o linie dreaptă, fiindcă această coordonată își schimbă valorile sub influența filosofiei (în Antichitate) a științei (în Renaștere), a religiei (în epoca modernă), a dorinței de reîntoarcere la valorile primordial (în contemporaneitate). Au existat apărări și contestări în tot acest parcurs, iar la noi în țară s-a dezvoltat în ultimii ani un puternic curent literar românesc de factură new-age sau neo-păgânism a cărui influență a marcat generațiile actuale. De aceea ne-am propus să reconstituim pe cât posibil geneza fenomenului ezoteric în literatura română, care, opinăm noi, a atins apogeul în secolul al XIX-lea, odată cu formarea limbii naționale. Mai mult, încercăm să argumentăm faptul că această coordonată ezoterică de care vorbim a acționat mereu în planul culturii naționale, pe care l-a translatat firesc în planul celei universale.

Mai mult, încercăm să argumentăm faptul că această coordonată ezoterică de care vorbim a acționat mereu în planul culturii naționale, pe care l-a translatat firesc în planul celei universale.

Capitolul al patrulea, intitulat *Hermeneutica ezotericului în perioada comunistă* vizează problematica discursului critic în literatura dezvoltată în perioada comunismului.

Discursul critic de după instalarea regimului comunist a fost mereu legat de perioada dintre cele două conflagrații mondiale, încercând o reînviere a trecutului. Cu toate acestea hermeneutica ezoterică se va face simțită și va fi percepută distinct, ca un altfel de discurs critic. Consacrarea va fi dată de opera lui Vasile Lovinescu și Alexandru Paleologu care în anii 70 și 80 vor încerca prin exegezele lor măcar trasarea unei direcții distincte în critică dacă nu se va reuși declanșarea unei bătălii, pe care nu suntem siguri că și-o doreau cu adevărat.

Ne-am dus cu gândul la *înlocuire* în ceea ce privește curentul critic și am găsit acest cuvânt în avangarda literară, dar am constatat că hermeneutica ezoterică nici măcar nu avea această intenție, așa cum începea să se prefigureze. O hermeneutică a ezotericului a existat mereu în istorie, chiar dacă ea a fost prea puțin evidențiată. Matricea ezoterică în literatură a continuat să existe, și a furnizat mereu un mod de analiză alternativă a textului, aria fiind foarte largă și apropiindu-se de mitocritică sau vizionarism. A contat enorm în acei ani încă o sarcină a criticii românești: recuperarea față de evoluția occidentului în domeniu, izolarea la care am fost supuși fiind evidentă.

Critica românească trebuia să recupereze și să se replieze din mers la metodele critice occidentale, refuzul de a și le însuși direct fiind condiționat, credem noi, și de realitatea comunistă instalată .

Al cincilea capitol al lucrării noastre urmărește să sintetizeze sub forma unor profiluri micro-monografice scrierile celor mai importanți reprezentanți români ai criticii inspirate de hermeneutica ezoterică: Vasile Lovinescu și Alexandru Paleologu. Vor fi avute în vedere aici în special cele trei volume consacrate lui Mateiu Caragiale, Ion Creangă și Mihail Sadoveanu, dar și alte aspecte ale operei lor ce susțin o asemenea opțiune hermeneutică.

Există în critica literară românească cel puțin un punct de inflexiune datorat interpretărilor lui Vasile Lovinescu, pe care l-am apreciat ca fiind poate cel care putea genera la vremea sa o bătălie ezoterică în interpretarea clasică, fără a face absolut deloc analiză literară. Abordarea acestuia, influențată de maestrul René Guénon, se raportează la mituri și simboluri sacre și converge către un concept pe care el îl numește *Tradiția Primordială*. Vasile Lovinescu este un seducător al cititorului, frumusețea cuvintelor sale îl fac pe acesta să adere *a priori* la hermeneutica maestrului. Care hermeneutică se extrage din alchimie, istorie, mitologie și îl fac pe acesta să nu poată fi plasat în niciun clasament al criticii literare.

Analiza monografică *pe orizontală* desfășurată în capitolul anterior va fi dublată în **Capitolul al șaselea**, de o analiză *pe verticală* consacrată unor scriitori români canonici asupra cărora hermeneutica ezotericului s-a pronunțat cu precădere, un exemplu concludent în acest sens fiind opera eminesciană, mateină și barbiană.

Capitolul al șaptelea este dedicat criticii literare românești de după 1990, când s-a înregistrat o explozie a hermeneuticii ezoterice (nu întotdeauna cu cele mai bune rezultate), precum și o extindere diacronică a acesteia, cum se întâmplă în încercarea lui Radu Cernătescu de a scrie o *istorie ocultă a literaturii române*. Ultimul capitol al cercetării noastre discută posibilitatea mai amplă a hermeneuticii ezoterice de a aduce contribuții la o (re)scriere a istoriei literaturii române, precum și anumite derapaje pe care acest tip de abordare le-a cunoscut în ultimele două decenii (de exemplu, în exagerarea dimensiunii oculte/ezoterice a operei lui Mihai Eminescu).

Ceea ce este interesant la Ștefan Borbély dar și lăudabil în același timp este faptul că dânsul recunoaște că multă vreme decriptările și interpretările clasice hermeneutice i-au captat și l-au ținut prizonier al conceptelor consacrate în critica eliadescă multă vreme. Dar, vremelnicia *robiei în cod clasic* o înlocuiește domnia sa odată cu descoperirea gnosticismului definitoriu în proza fantastică a lui Mircea Eliade, cu o robie în metoda unei suprainterpretări exclusive pe baza cheilor oferite de miturile clasice ale gnozei. Ideea căutării a ceva ascuns în literatura istoricului religiilor, s-a ivit după observația doar aparent banală că acesta are o grijă care poate părea excesivă asupra vestimentației personajelor sale.

Încercarea noastră de a investiga evoluția hermeneuticii ezotericului în critica literară românească, s-a dovedit plină de surprize, în primul rând pentru că nu ne așteptam la început ca acest tip de abordare să ne poate conduce la rezultate bune în studiul literaturii. Am observat că există așa cum am arătat anumite exagerări, care se doresc pertinente tocmai pentru a obține anumite avantaje imediate. Avantajele unei interpretări ezoterice pot fi unele imediate doar dacă textul respectiv are asemenea valențe, altfel, putem fi conduși spre o suprainterpretare sau chiar exagerări, așa cum am arătat. În schimb, transmiterea unui mesaj care să rămână posterității (probabil visul oricărui scriitor) și dorința criticului de a se plia pe text și a-l descoperi mai ales înaintea cititorului profan pot constitui elemente legitime de a considera hermeneutica ezotericului o metodă alternativă de interpretare. Am arătat și alte avantaje, cum ar fi posibilitatea exegetului de a se lipsi de analiza literară clasică, deși concluzia noastră firească este legată de completarea acesteia în măsura în care este posibil acest fapt.

Ceea ce am descoperit interesant pe parcursul studiului nostru sunt raporturile pozitive între metoda studiată cu alte discipline precum filosofia, hermeneutica biblică, religia sau

doctrina masonică. Prin abordarea comparativă și mai ales istorică, am descoperit și am încercat să redăm literaturii române critici pe nedrept uitați și nepromovați suficient(i-am amintit deja pe aproape necunoscutul Lucian Boz dar și explozivii acestei metode aproape contemporani Vasile Lovinescu și Alexandru Paleologu). Datorită acestora, am demonstrat că Eminescu, Creangă sau Sadoveanu au făcut eforturi susținute de a menține literatura română alături de literatura mult mai cunoscută a marilor popoare occidentale și chiar orientale.

Desigur că metoda pe care am îndrăznit să o promovăm are limitele ei. Atunci când vine vorba de limite în general, oricine se gândește la ceva restrictiv, dar noi am ales zenitul pentru hermeneutica ezotericului, fie și pentru simplul fapt că are o rază de acțiune foarte mare și de ce nu, poate aduce contribuții la o altfel de abordare și reconsiderare a literaturii române.

Bibliografie:

Bibliografia operei:

- Barbu, Ion, *Opere, vol. I, Versuri*, Univers Enciclopedic, București, 2000.
- Budai-Deleanu, Ion, *Țiganiada*, Editura Minerva, București, 2018.
- Caragiale, Mateiu I., *Pajere. Remember. Craii de Curtea-Veche. Sub pecetea tainei*, Editura Minerva, București, 1988.
- Caragiale, Mateiu, *Craii de Curtea-Veche*, Editura Scriptorium, București, 2017.
- Cantemir, Dimitrie, *Descrierea Moldovei*, Postfață și bibliografie de Magdalena Popescu, Editura Minerva, București, 1973.
- Crainic, Nichifor, *Zile albe-zile negre*, Casa Editorială „Gândirea”, București, 1991.
- Dante, *Divina Commedia*, traducere de G. Coșbuc, Editura Polirom, Iași, 2000.
- Dante, *Opere minore*, Scrisoarea a XIII-a către Can Grande, Editura Univers, București, 1971.
- Eliade, Mircea, *La țigănci. Maitreyi. Noaptea de sânziene*, Editura Garamond, București, 2000.
- Eliade, Mircea, *Nopți la Serampore, Secretul doctorului Honigberger, Biblioteca maharajahului*, Editura Tana, Mușătești, 2007.
- Eliade, Mircea, *Nuntă în cer*, Editura Tana, Curtea de Argeș, 2007.
- Eliade, Mircea, *Proză fantastică*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1992.
- Eliade, Mircea, *Romanul unui adolescent miop*, Chișinău, Editura Minerva, 1993.
- Eminescu, Mihai, *Poezii*, Editura Humanitas, București, 2014.
- Eminescu, Mihai, *Proză literară*, Editura Minerva, București, 1981.
- Goethe, Johann Wolfgang von, *Faust: tragedie*, traducere de Lucian Blaga, Editura de stat pentru literatură și artă, București, 1955.
- Rădulescu, Ioan-Heliade, *Scrieri alese*, ediție îngrijită de Valentin Drâmbă, postfață și cronologie de Constantin Măciucă, Editura Albatros, București, 1984.
- Rădulescu, Ioan-Heliade, *Versuri*, prefață și tabel cronologic de Mircea Angheliescu. Colecția Biblioteca pentru toți, Editura Minerva, București, 1986.
- Sadoveanu, Mihail, *Baltagul și Hanu Ancuței*, Editura Litera, Chișinău, 2003.

Bibliografie critică:

- ***, *Conferențele Vieței nouă*, seria I, București, 1910, pp. 236-237.
- Adrian Marino, *Prezențe românești și realități europene*, Editura Albatros, București, 1978.
- Agrippa, H.C., *Cartea Filosofiei Oculte*, Editura Ezoteris, Iași, 2005.
- Agrippa, H.C., *Ceremoniile magice*, Editura Herald, București, 2013.

- Alexandrescu, Sorin; Rotaru, Ion, *Analize literare stilistice*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1967.
- Alexandrian, Sarane, *Istoria filosofiei oculte*, Editura Humanitas, București, 1994.
- Aristotel, *Despre Suflet*, Editura Științifică, București, 1969.
- Bălăceanu Stolnici, Constantin, *Kabbala între gnoză și magie*, Editura Vremea, București, 2004.
- Banu, Ion, *Filosofia greacă până la Platon*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979.
- Battisti, Eugenio, *Antirenașterea*, Editura Meridiane, București, 1982.
- Beniuc, Mihai, *Poeți și critici despre poezie*, ediție prefătată și îngrijită de Adriana Mitrescu, Editura Albatros, București, 1972, p.334.
- Bîrlea, Ovidiu, *Istoria folcloristicii românești*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1974.
- Bîrlea, Ovidiu, *Poveștile lui Creangă*, Editura pentru Literatură, București, 1967.
- Bîrlea, Ovidiu; Mușlea, Ion, *Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarele B.P.Hasdeu*, Editura Minerva, București, 1970.
- Blaga, Lucian, *Știință și creație*, Editura Dacia Traiană A.S, Sibiu, 1942.
- Blaga, Lucian, *Zări și etape*, Editura pentru Literatură, București, 1968.
- Blavatsky, H.P., *Isis dezvăluită*, partea I, Știința, Editura Ganesha, București, 2014.
- Bloom, Harold, *Anxietatea influenței. O teorie a poeziei*, traducere de Rareș Moldovan, Editura Paralela 45, Pitești, 2008.
- Bloom, Harold, *Canonul occidental*, traducere de Diana Stanciu, Editura Univers, București, 1998.
- Boia, Lucian, *Pentru o istorie a imaginarului*, Editura Humanitas, București, 2000.
- Boldea, Iulian, *Expresivitatea interogației critice*, în Revista *Limba Română*, nr.1-4, an XXIII, 2013.
- Boldea, Iulian, *De la modernism la postmodernism*, Editura Universității Petru Maior din Tîrgu-Mureș, 2011.
- Borbély, Ștefan, *Proza fantastică a lui Mircea Eliade. Complexul Gnostic*, Editura Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 2003.
- Boucher, Jules, *Simbolurile Francmasoneriei*, traducere din limba franceză de Cristina Săvoiu, Rao, București, 2005.
- Braga, Corin, *10 studii de arhetipologie*, Editura Dacica, Cluj-Napoca, 1999.
- Călinescu, G., *Oglinda constelată*, Editura Saeculum, București, 1990.
- Călinescu, G., *Pagini de estetică*, Editura Albatros, București, 1990.
- Cernătescu, Radu, *Literatura luciferică*, Editura Cartea Românească, 2010.
- Cimpoi, Mihai, *Spre un nou Eminescu. Dialoguri cu eminescologi și traducători din întreaga lume*, Editura Hyperion, Chișinău, 1992.

- Cimpoi, Mihai, *Spre un nou Eminescu. Dialoguri cu eminescologi și traducători din întreaga lume*, Editura Hyperion, Chișinău, 1992.
- Cioculescu, Șerban, *Varietăți critice*, Editura pentru Literatură, București, 1966.
- Cioran, Emil, *Demiurgul cel rău*, Ediția a II-a revăzută, traducere din franceză de Emanoil Marcu, Editura Humanitas, București, 2007.
- Cioroianu, C., *Mic tratat de literatură interbelică*, Editura Universității Lucian Blaga, Sibiu, 2015.
- Codreanu, Theodor, *Dubla sacrificare a lui Eminescu*, Editura Macarie, Tîrgoviște, 1997.
- Constantin Noica, *Sentimentul românesc al ființei*, Editura Humanitas, București, 1996.
- Cornea, Paul, *Introducere în teoria lecturii*, București, Editura Minerva, 1988.
- Coruș, Pavel, *Cântecul Nemuririi*, Editura Varanha, București, 1993.
- Cotruș, Ovidiu, *Opera lui Mateiu I. Caragiale*, Minerva, București, 1977.
- Culianu, Ioan Petru, *Arborele Gnozei. Mitologia gnostică de la creștinismul timpuriu la nihilismul modern*, Editura Polirom, Iași, 2005.
- Culianu, Ioan Petru, *Mircea Eliade*, Ediția a II-a revăzută, București, Editura Nemira, 1998.
- de Guanita, Stanislav, *Pragul misterelor. Intruziune în științele blestemate*, traducere de Simona Pelin, Editura Antet, București.
- della Mirandola, G. Pico, *Raționamente sau 900 de teze despre demnitatea omului*, Editura Științifică, București, 1991.
- Eco, Umberto, *Limitele interpretării*, traducere de Șt. Mincu, D. Bucșă, Editura Pontica, Constanța, 1996.
- Eco, Umberto, *Numele trandafirului*, traducere Fl. Chirițescu, Editura Hyperion, Chișinău, 1992.
- Edgar Papu, *Din clasicii noștri*, Editura Eminescu, București.
- Eliade, Mircea, *Aspecte ale mitului*, Editura Univers, București, 1963.
- Eliade, Mircea, *Aspecte ale mitului*, Editura Univers, București, 1978.
- Eliade, Mircea, *Comentarii la legenda Meșterului Manole*, Editura Humanitas, București, 2004.
- Eliade, Mircea, *Despre Eminescu și Hasdeu*, Ediție îngrijită și prefață de Mircea Handoca, Editura Junimea, 1987.
- Eliade, Mircea, *Despre Eminescu și Hasdeu*, Ediție îngrijită și prefață de Mircea Handoca, Editura Junimea, 1987.
- Eliade, Mircea, *Fragments d'un journal*, Paris, Editura Gallimard, 1973.
- Eliade, Mircea, *Images et symboles*, Editura Gallimard, Paris, 1952, pp. 234- 235.
- Eliade, Mircea, *Întâlnirea cu sacrul*, Interviu, Editura Axa, Botoșani, 1996, p.35.
- Eliade, Mircea, *Memorii*, Editura Humanitas, București, 1997.
- Eliade, Mircea, *Oceanografie*, Editura Humanitas, București, 1991.
- Eliade, Mircea, *Profetism românesc*, II, Editura Roza Vânturilor, București, 1990.

- Eliade, Mircea, *Sacru și profanul*, Editura Humanitas, București, 2000.
- Éliphas Lévi, *Curs de Filosofie ocultă*, Traducere din limba franceză de Maria Ivănescu, Editura Antet, București, 1994.
- Eminescu, Mihai, *Lecturi kantiene. Traduceri din Critica rațiunii pure*, editate de C. Noica și Al. Surdu, Editura Univers, București, 1975.
- Evola, Julius, *Individul și devenirea lumii*, Editura Anastasia, București, 1999.
- Evola, Julius, *Misterul Graului*, trad. D. Cojocaru, Editura Humanitas, București, 2008.
- Evseev, Ivan, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 1994.
- Faivre, Antoine, *Căi de acces la Ezoterismul Occidental*, traducere din limba franceză Ion Doru Brana, Editura Nemira, București, 2007.
- Gaster, Moses, *Literatura populară română*, Editura Minerva, București, 1983.
- Gaster, Moses, *Studii de folclor comparat*, Editura Saeculum IO, București, 2003.
- Georgescu, Paul, *Polivalența necesară, Asociații și disociații*, Editura pentru literatură, București, 1967.
- Goldiș, Alex, *Critica în tranșee. De la realismul socialist la autonomia esteticului*, Editura Cartea Românească, București, 2011,
- Guénon, René, *Criza lumii moderne*, traducere de Anca Manolescu, Editura Humanitas, București, 2008.
- Guénon, René, *Le Roi du Monde*, ed. Gallimard, Paris, 1958.
- Guénon, René, *Simboluri ale științei sacre*, traducere de M. Tolcea și S. Șerbănescu, Editura Humanitas, București, 1997.
- Hadonca, Mircea, *Forța creației românești, Spiritualitatea noastră în viziunea lui Mircea Eliade*, în *România Literară*, 1985, mai 16, nr. 20, pp.19-21.
- Hadot, Pierre, *Plotin sau simplitatea privirii*, trad. L. Zoicaș, Ed. Polirom Iași, 1998.
- Hartmann, Franz, *Paracelsus. Viața și opera*, traducere de Ilie Iliescu, Editura Herald, București, 2004.
- Hașdeu, Bogdan-Petriceicu, *Cuvente den bătrâni*, Editura Cultura Națională, București, 1937.
- Hașdeu, Bogdan-Petriceicu, *Etymologicum Magnum Romaniae, dicționarul limbei istorice și poporane a românilor*, Editura Minerva, București, 1970.
- Hașdeu, Bogdan-Petriceicu, *Prelegeri de etnopsihologie în Șezătoarea nr. XXXIII* (vol. XXI) nr.5-6, mai-iunie 1925.
- Hașdeu, Bogdan-Petriceicu, *Sic cogito*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1991;
- Hașdeu, Bogdan-Petriceicu, *Programa pentru adunarea datelor privitoare la limba română*, Edițiunea Academiei Române, București, Tipografia Academiei Române (Laboratorul români), 1884.

- Hermes Trismegistos, *Tractus Aureus*, (Tratatul de aur al lui Hermes despre Piatra Folosofilor), Traducere de Monica Medeleanu & Gabriela Nica, Editura Herald, București.
- Ianoși, Ion, *Romanul monumental și secolul XX*, Editura pentru literatură, București, 1963.
- Idel, Moshe, *Mircea Eliade. De la magie la mit*, Editura Polirom, 2014.
- Ioana Em. Petrescu, *Ion Barbu și poetica modernismului*, Editura Casa cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2006.
- Jung, C.G., *În lumea arhetipurilor*, *Caiete de psihanaliză nr.4*, ediție coordonată de Vasile Dem. Zamfirescu, Editura Jurnalul Literar, București, 1994.
- Khan, Kwen, *33 gravuri alchimice dezvăluite*, Editura AGEAC, 2012.
- Lévi, Eliphas, *Cheia marilor mistere*, traducere de Maria Ivănescu, Editura Nemira, București 2014.
- Lovinescu, E., *Studii despre opera lui Sadoveanu*, Ediție îngrijită, prefată și bibliografie de Ilie Dan, Editura Albatros, București, 1977.
- Lovinescu, V., *Interpretarea ezoterică a unor basme și balade populare românești*, Editura Cartea Românească, București, 1993.
- Lovinescu, Vasile, *Al patrulea hagealâc. Exegeză nocturnă a Crailor de Curtea Veche*, Editura Rosmarin, București, 1996.
- Lovinescu, Vasile, *Al patrulea hagealâc. Exegeză nocturnă a Crailor de Curtea Veche*, Editura Cartea Românească, București, 1981.
- Lovinescu, Vasile, *Mitul sfâșiat*, Editura Institutul European, Iași, 1993.
- Lovinescu, Vasile, *Monarhul ascuns*, Editura Institutul European, Iași, 1992.
- Lovinescu, Vasile, *Steaua fără nume*, Editura Rosmarin, București, 1994.
- Măciucă, Constantin, *Dimitrie Cantemir*, Editura Tineretului, București, 1962.
- Mackey, Albert G., *Legende, miturile și simbolurile Francmasoneriei*, Editura Herald, București 2008.
- Manolache, Gheorghe, *Degradarea lui Proteu (experiențe postmoderne în proza românească a anilor '80)*, Editura Universității Lucian Blaga, Sibiu, 2004.
- Manolache, Gheorghe, *Regula lui doi (registre duale în dezvoltarea postmodernismului românesc)*, Editura Universității Lucian Blaga din Sibiu, 2004.
- Manolache, Gheorghe, *Literatura de grad secund*, Editura Universității Lucian Blaga din Sibiu, 2005.
- Manolache, Gheorghe, *Istoria istoriilor literare românești*, Editura Universității Lucian Blaga din Sibiu, 2006/2007.
- Marino, Adrian, *Biografia ideii de literatură*, vol. IV, Cluj Napoca, Editura Dacia, 1997.
- Marino, Adrian, *Hermeneutica lui Mircea Eliade*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1980.

- Martin, Mircea, *Despre estetismul socialist în România Literară*, XXXVII, 2004, nr. 23.
- Marx, Karl, *Capitalul*, vol. I în K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 23, Editura Politică, București, 1966.
- Mead, G. R., *Hermes Trismegistos, Gnoza și originile scrierilor trismegiste*, traducere de Al. Anghel, Editura Herald, București, 2007.
- Mihai Neagu Basarab, *Paracelsus, o călătorie neîntreruptă*, Editura Sport Turism, 1981.
- Mincu, Marin, *Opera literară a lui Ion Barbu*, Editura Cartea Românească, București, 1990.
- Mitrescu, Adriana (ed.), *Poeți și critici despre poezie*, Editura Albatros, București, 1972.
- Munteanu, George, *B.P. Hașdeu*, Editura pentru Literatură, București, 1963.
- Negulescu, P.P., *Filosofia Renașterii*, Editura Eminescu, București, 1986.
- Noica, Constantin, *Aristotel. Categorii/Despre interpretare*, Editura Humanitas, București, 2005.
- Oprîșan, Ionel, *Romanul vieții lui B.P. Hașdeu*, Editura Minerva, 1990.
- Paleologu, Alexandru, *Treptele lumii sau calea către sine a lui Mihail Sadoveanu*, Ed. Cartea Românească, București, 1978.
- Panaiteanu, Petre, *Dimitrie Cantemir viața și opera*, în Biblioteca Istorică, III, Editura Academiei R.P.R., București, 1958.
- Papus, Kabbala, *Tradiția secretă a Occidentului-Știința secretă*, Editura Herald, București, 2004.
- Paracelsus, *Ars Alchimica*, traducere de Ilie Iliescu, Editura Herald, București, 2013.
- Piru, Al, *Analize și sinteze critice*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1973.
- Piru, Al., *Studii și observații critice*, Editura Eminescu, București, 1973.
- Pitagora, *Legile morale și politice*, traducere de Anca Pîntea, Editura Antetxxpress, Prahova, 2003.
- Pop, Ion, *Avangarda în literatura română*, Editura Cartier, Chișinău, 2017.
- Pop, Mihai, *Nouvelles variantes roumaines du chant du maître Manole*, Romanoslavica, IX, 1963.
- Popovici, Dumitru, *Ideologie literară a lui I. Heliade Rădulescu*, Editura Cartea Românească, București, 1935.
- Posescu, Al., *PLATON filosofia dialogurilor*, Editura Științifică, București, 1971.
- Prieur, Jean, *Mari medii și inițiați*, Editura Pro Editură și Tipografie, București, 2006.
- Ralea, M., *Studii despre opera lui Sadoveanu*, Ediție îngrijită, prefată și bibliografie de Ilie Dan, Editura Albatros, București, 1977, p.29.
- Șăineanu, Lazăr, *Ielele sau Zânele Rele, studii folclorice*, Editura Saeculum IO, București, 2012.
- Sanielevici, H., *Poporanismul reacționar*, Soccec & co, București, 1921.
- Simion, Eugen, *Sfidarea retoricii. Jurnalul german*, București, Cartea Românească, 1985.
- Simion, Eugen, *Timpul trăirii, timpul mărturisirii. Jurnal parizian*, Editura Cartea Românească, București, 1986.

- Steiner, Rudolf, *Creștinismul ca fapt mistic și misteriiile Antichității*, Editura Humanitas, București, 1993.
- Steiner, Rudolf, *Creștinismul ca fapt mistic și misteriiile antichității*, Editura Humanitas, București, 1993.
- Swedenborg, Emanuel, *Despre înțelepciunea iubirii conjugale*, Editura Polirom, Iași, 1999.
- Swedenborg, Emanuel, *Raiul și Iadul*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 2001
- Ștefănescu, Dorin, *Jean Burgos. A vedea Altceva și Altmineri*, *Studia Universitatis Petru Maior. Philologia*, nr.20, Tîrgu Mureș, 2016.
- Ștefănescu, Dorin, *Heliade necunoscutul, ontologie și poetică*, Editura Paralela 45, Pitești, 2007.
- Ștefănescu, Dorin, *Celălalt Hasdeu. Doctrina ezoterică*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj Napoca, 2009.
- Tăușan, Grigore, *Filosofia lui Plotin*, Editura Agora, Iași, 1993.
- Teodorescu, Dorin, *Poetica lui Ion Barbu*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1978.
- Terian, Andrei, *Codul lui Cernătescu*, în *Cultura literară*, nr.307 din 20 ianuarie 2011.
- Terian, Andrei, *G.Călinescu. A cincea esență*, Editura Cartea Românească, București, 2009.
- Todoran, Eugen, *Eminescu*, Editura Minerva, București, 1972.
- Todoran, Eugen, *Lucian Blaga. Mitul dramatic*, Editura Facla, Timișoara, 1985.
- Todoran, Eugen, *Maiorescu*, Editura Eminescu, București, 1977.
- Todorov, Tzvetan, *Introducere în literatura fantastică*, Editura Univers, 1973.
- Todorov, Tzvetan, *Teorii ale simbolului*, Editura Univers, București, 1983.
- Tolcea, Marcel, *Eliade, ezotericul*, Editura EST – Samuel Tastet Editeur, București, 2012.
- Ungheanu, M., *Pădurea de simboluri*, Editura Cartea Românească, București, 1973.
- Urechia, V.A., *Din tainele vieții. Amintiri contemporane (1840-1882)*, Editura Polirom, Iași, 2014.
- Vasile, Mihai D., *Prologosul Creștin*, Editura Europolis, Constanța, 2000.
- Verdeș, Ion, *Texte comentate-Dimitrie Cantemir, Istoria ieroglifică*, Editura Albatros, București, 1977.
- Vianu, Tudor, *Scriitori clasici români*, Editura Albatros, București, 1998.
- Vlad, Ionel-Valentin, *Dimitrie Cantemir – strălucit mesager al cărturarilor români în Europa*, alocuțiune publicată în revista *Academica*, nr. 11 -12, anul XXIV, 2014.
- Voronca, Ilarie, *Suprarealism și Integralism*, în revista *Integral*, nr.1, martie 1925.
- Vulcănescu, Romulus, *Mitologie română*, Editura Academiei R.S.R., 1987.
- Weor, Samael Aun, *Înțelepciunea Gnostică*, suport de curs, editura AGEAC.
- Zanea, Roxana, *Granițele alegoriei medievale*, Editura Ideea Europeană, București, 2017
- Zweig, Stefan, *Tămăduire prin spirit*, Editura Moldova, Iași, 1995.

Istorii literare, dicționare și enciclopedii:

- Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Minerva, București, 1985.
- Călinescu, G., *Istoria literaturii române. Compendiu*, Editura pentru Literatură, București, 1968.
- Messadié, Gerald, *Patruzeci de secole de ezoterism*, Editura Nemira, București, 2008.
- Oprea, Ioan, Carmen Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *Noul Dicționar al limbii române*, ediția a doua, Editura Litera Internațional, București – Chișinău, 2007.
- Marqués-Rivière, J., *Histoire des doctrines ésotériques*, Ed. Payot, Paris, 1940.
- Matter, Jacques, *Histoire critique du gnosticisme et de son influence*, Paris, Levrault, 1828.
- Ralea, Mihai și C. I. Botez, *Istoria psihologiei*, Editura Academiei R.P.R., 1958.
- Riffard, Pierre, *Dicționarul ezoterismului*, Editura Nemira, București, 1998.
- Riffard, Pierre, *L'Ézotérisme Qu'est –ce que l'ésoterisme? Antologie de l'ésoterisme occidental*, Robert Laffont, Paris, 1990.
- Strumpf, S.E., *Socrates to Sartre – A History of Philosophy*, second edition, Mc.Graw, New York, 1975.

Resurse web:

- www.antroposofie.ro, site oficial al Societății Antroposofice din România.
- www.cntdr.ro, site al Asociației Culturale Text și Discurs religios.
- www.criticatac.ro, portal de critică socială, intelectuală și politică.
- www.gandul.info, portal de media al grupului Mediafax.
- www.gazetaromaneasca.com, portal media.